

Beata Kunat

Uniwersytet w Białymstoku
E-MAIL: b.kunat@uwb.edu.pl
ORCID: 0000-0002-5205-1366

Katarzyna Szorc

UNIwersytet w Białymstoku
E-MAIL: k.szorc@uwb.edu.pl
ORCID: 0000-0002-8911-6979

(Nie)regionalna edukacja / polityka oświatowa w warunkach globalności i cyfryzacji współczesnego świata – konteksty pedagogiczne

Współczesna edukacja funkcjonuje w rzeczywistości naznaczonej wielowymiarowymi przemianami społecznymi, kulturowymi, technologicznymi i środowiskowymi. Procesy globalizacji, intensywny rozwój technologii cyfrowych, migracje, zmiany w strukturach społecznych oraz kryzysy ekologiczne stawiają przed naukami społecznymi nowe wyzwania związane z kształtowaniem tożsamości, budowaniem wspólnoty, rozwijaniem odpowiedzialności społecznej i przygotowaniem człowieka do życia w świecie nieustannej zmiany. W tych warunkach coraz większego znaczenia nabiera refleksja nad relacją między tym, co lokalne a globalne, tradycyjne a nowoczesne, stałe i trwałe a mobilne. To właśnie wokół tych zagadnień koncentrują się rozważania Autorów tekstów zgromadzonych w niniejszym tomie.

Niniejszy tom stanowi rezultat debat, spotkań i naukowych inspiracji towarzyszących XXXVIII Letniej Szkole Młodych Pedagogów i Pedagożek im. Marii Dudzikowej, która odbyła się we wrześniu 2025 roku w Białymstoku pod hasłem „(Nie)regionalna edukacja/polityka oświatowa w warunkach globalności i cyfryzacji współczesnego świata – konteksty pedagogiczne”. Tradycyjnie już Letnia Szkoła stworzyła miejsce spotkania młodych badaczy i badaczek z uznanymi przedstawicielami nauk pedagogicznych, umożliwiając wymianę

doświadczeń, dyskusję nad aktualnymi problemami edukacji oraz wspólne poszukiwanie nowych perspektyw badawczych.

Tematyka tegorocznej Szkoły koncentrowała się wokół zagadnienia regionalności i lokalności w warunkach współczesnych przemian społecznych, kulturowych i technologicznych. Punktem wyjścia dla podejmowanych analiz była refleksja nad potencjałem środowisk lokalnych i regionalnych, znaczeniem dziedzictwa kulturowego oraz możliwościami wykorzystania zasobów natury i kultury w procesach wychowania, kształcenia oraz zmiany społecznej. Dyskusje prowadzone podczas obrad ukazywały, że współczesna edukacja nie może być rozpatrywana wyłącznie w perspektywie globalnych procesów, lecz wymaga równoczesnego dostrzegania znaczenia miejsca bliskiego, wspólnoty i lokalnych doświadczeń człowieka.

W centrum zainteresowania uczestników znalazły się relacje między tym, co lokalne i globalne, bliskie i odległe, tradycyjne i nowoczesne. Podejmowane rozważania prowadziły do wniosku, że edukacja regionalna nie oznacza zamknięcia w granicach określonego terytorium czy kultury, lecz może stanowić ważny element inspiracji do kształtowania otwartości, dialogu oraz odpowiedzialnego uczestnictwa w świecie współzależności. Regionalność może być ujmowana nie jako przeciwieństwo globalności, ale jako przestrzeń budowania tożsamości, zakorzenienia i rozumienia własnego miejsca w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społecznej.

Ważnym obszarem refleksji były również zagadnienia związane z edukacją obywatelską, polityką lokalną i regionalną oraz rolą wspólnot w kształtowaniu postaw zaangażowania społecznego. Uczestnicy Letniej Szkoły podkreślali znaczenie edukacji jako narzędzia wspierającego rozwój społeczeństwa obywatelskiego, ochronę dóbr wspólnych, poszanowanie praw człowieka oraz realizację idei zrównoważonego rozwoju. Przedmiotem analiz były teoretyczne podstawy tych procesów, ale też konkretne projekty badawcze oraz praktyki edukacyjne realizowane w różnych środowiskach lokalnych.

Szczególną uwagę poświęcono również przemianom zachodzącym pod wpływem cyfryzacji i rozwoju sztucznej inteligencji. W dyskusjach wielokrotnie podkreślano, że współczesne technologie stają się ważnym narzędziem tworzenia, dokumentowania i upowszechniania lokalnych narracji, a jednocześnie wpływają na sposoby budowania relacji z miejscem, wspólnotą i dziedzictwem kulturowym. Analizowano obecność treści regionalnych w programach nauczania, podręcznikach, materiałach dydaktycznych oraz cyfrowych zasobach edukacyjnych tworzonych przez nauczycieli i uczniów.

Artykuły zgromadzone w niniejszym tomie odzwierciedlają wielość perspektyw teoretycznych, metodologicznych i empirycznych, obecnych pod-

czas XXXVIII Letniej Szkoły Młodych Pedagogów i Pedagożek. Publikacja obejmuje jednak nie tylko teksty uczestników tego wydarzenia, lecz również opracowania autorów zaproszonych do współtworzenia tomu. Łączy je integralne przekonanie, że współczesna edukacja potrzebuje zarówno refleksji nad globalnymi wyzwaniami, jak i uważności na lokalne konteksty życia człowieka. W tym sensie prezentowane teksty wpisują się w aktualny nurt badań pedagogicznych poszukujących odpowiedzi na pytania o znaczenie miejsca, wspólnoty, tożsamości i odpowiedzialności w świecie podlegającym nieustannym przemianom.

Tom otwiera tekst Magdaleny Nikonorow, w którym Autorka zaprasza Czytelnika do refleksji nad znaczeniem edukacji regionalnej w kontekście globalizacji i cyfryzacji. Przedstawiła analizę, jak lokalność, tradycja i dziedzictwo kulturowe mogą współistnieć z nowoczesnością i kształtować tożsamość. Okazuje się, że globalizacja, choć prowadzi do intensyfikacji kontaktów między ludźmi, kulturami i systemami wiedzy, nie oznacza zaniku lokalności. Przeciwnie – jak zauważa amerykański socjolog Roland Robertson (1995) – procesy globalne i lokalne wzajemnie się przenikają, tworząc zjawisko określane mianem glocalizacji. W konsekwencji edukacja staje wobec zadania jednoczesnego przygotowywania młodych ludzi do uczestnictwa w kulturze globalnej oraz wspierania ich w budowaniu więzi z miejscem, społecznością i dziedzictwem kulturowym. Tezę tę wzmacnia Zbyszko Melosik (2013), konstatując, że współczesny człowiek funkcjonuje między lokalną tożsamością a globalnymi wzorcami kulturowymi, a zadaniem edukacji staje się wspieranie go w świadomym poruszaniu się pomiędzy tymi wymiarami rzeczywistości.

Współczesne doświadczenie edukacyjne coraz silniej kształtowane jest przez technologie cyfrowe. Cyfryzacja wpływa nie tylko na sposoby komunikowania się i budowania świata wiedzy, ale również na rozumienie miejsca, wspólnoty i uczestnictwa społecznego. Jak zauważa Manuel Castells (2008), żyjemy w społeczeństwie sieci, w którym przepływy informacji przekraczają granice geograficzne, a doświadczenia lokalne stają się częścią globalnych procesów komunikacyjnych. Z kolei Henry Jenkins (2007) wskazuje na rozwój kultury uczestnictwa, w której użytkownicy mediów stają się aktywnymi twórcami i współtwórcami treści. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabierają pytania o rolę technologii w edukacji, możliwości rozwijania kompetencji cyfrowych oraz budowania nowych form relacji między tym, co lokalne i globalne. Te zagadnienia stały się źródłem analiz Autorów (Frasunkiewicz i in.). Artykuł analizuje wykorzystanie Google Earth w rozwijaniu u dzieci w wieku przedszkolnym wrażliwości na miejsce, w perspektywie relacyjnego rozumienia przestrzeni i rosnącej roli technologii cyfrowych w codziennych doświadczeniach. Badanie,

oparte na obserwacjach zajęć w ramach projektu EACH w Gdańsku, Lizbonie i Bolonii, dowodzi, że narzędzie to wspiera aktywną eksplorację środowisk oraz refleksję nad troską o otoczenie. Wyniki wskazują na jego potencjał dydaktyczny i potrzebę dalszych badań nad wykorzystaniem mediów cyfrowych we wczesnej edukacji.

W tomie znalazły się również opracowania podejmujące zagadnienia krytycznego myślenia, edukacji obywatelskiej i przeciwdziałania dezinformacji. Interesujące wnioski przedstawia w tekście Sylwia Korzon. Celem analiz była diagnoza poziomu krytycznego myślenia uczniów klas trzecich szkoły podstawowej w edukacji matematycznej. W badaniu ilościowym o charakterze diagnostycznym badaczka zastosowała autorski test oparty na niestandardowych zadaniach tekstowych oraz ocenę umiejętności matematycznych nauczycieli. Wyniki dowiodły niskiego poziomu krytycznego myślenia w badanej próbie oraz różnic między uczniami z obszarów miejskich i wiejskich, na korzyść uczniów ze szkół wiejskich. Stwierdzono także dodatnią korelację między umiejętnościami matematycznymi a wynikami testu, co potwierdza użyteczność zadań niestandardowych w diagnozie i potrzebę wzmacniania refleksyjnego podejścia do rozwiązywania problemów w edukacji wczesnoszkolnej. Warto podkreślić, że w warunkach nadmiaru informacji oraz rosnącej obecności sztucznej inteligencji umiejętność krytycznej analizy treści staje się jedną z kluczowych kompetencji współczesnego człowieka. Jak podkreśla Martha Nussbaum (2010), demokratyczne społeczeństwo potrzebuje obywateli zdolnych do refleksji, samodzielnego myślenia oraz odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu publicznym. Edukacja powinna zatem nie tylko przekazywać informacje, ale także rozwijać zdolność rozumienia złożoności współczesnego świata.

Istotny obszar współczesnych zainteresowań badawczych stanowią zachowania ryzykowne młodzieży, szczególnie w kontekście przemian społecznych, kulturowych i rodzinnych zachodzących w okresie wczesnej dorosłości. Struktura rodziny, jej funkcjonowanie oraz jakość relacji wewnątrzrodzinnych pozostają jednym z kluczowych czynników różnicujących poziom podejmowania zachowań ryzykownych. W tekście Ewy Putry szczególną uwagę poświęcono młodzieży z północno-wschodniego pogranicza Polski, regionu o specyficznych uwarunkowaniach społeczno-kulturowych i ekonomicznych, które mogą wpływać na procesy socjalizacji oraz kształtowanie wzorców zachowań. Analiza relacji między strukturą rodziny a podejmowaniem zachowań ryzykownych pozwala lepiej zrozumieć mechanizmy stojące za różnicami w funkcjonowaniu młodych dorosłych w tym środowisku oraz wskazać potencjalne obszary działań profilaktycznych i wspierających.

Magdalena Niedziela w swoim tekście zwraca uwagę na znaczenie edukacji nieformalnej i środowisk wychowawczych funkcjonujących poza szkołą. Harcerstwo, organizacje społeczne, lokalne stowarzyszenia czy inicjatywy obywatelskie stanowią ważne przestrzenie uczenia się przez doświadczenie, współpracę i zaangażowanie społeczne. Wpisuje się to w szerokie rozumienie edukacji przez całe życie (*lifelong learning*), które akcentuje konieczność uczenia się w różnych środowiskach i kontekstach społecznych. Taki sposób myślenia o edukacji promowany jest między innymi przez UNESCO (Delors, 1998).

W interesującą podróż do osobistych ważnych miejsc i ścieżek jako rekonstrukcji pamięci zaprasza Aleksander Cywiński. W pierwszym tekście Autor rozważa problematykę miejsca, lokalności i doświadczenia przestrzeni oraz sytuuje te zagadnienia w kontekstach współczesnej pedagogiki. Coraz częściej zwraca się uwagę, że proces wychowania nie zachodzi wyłącznie w instytucjach edukacyjnych, ale jest głęboko osadzony w konkretnych przestrzeniach życia codziennego. Pedagogika miejsca, rozwijana między innymi przez Marię Mendel (2006, 2017), podkreśla znaczenie doświadczenia przestrzeni dla budowania tożsamości, poczucia przynależności i odpowiedzialności za wspólnotę. Okazuje się, że miejsce nie jest jedynie fizycznym otoczeniem człowieka, lecz przestrzenią znaczeń, pamięci i relacji społecznych. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabierają analizy dotyczące edukacji regionalnej, pamięci kulturowej oraz relacji człowieka ze środowiskiem naturalnym.

W drugim tekście Cywiński podejmuje refleksje o doświadczeniu natury i jej znaczeniu dla procesów edukacyjnych. Współczesna pedagogika coraz częściej odwołuje się do idei edukacji środowiskowej, pedagogiki lasu oraz koncepcji biofilii rozwijanej przez Edwarda Osborna Wilsona (1984). Kontakt z przyrodą postrzegany jest nie tylko jako źródło wiedzy o świecie, lecz także jako warunek dobrostanu psychicznego, rozwoju moralnego i budowania odpowiedzialności za środowisko naturalne. Jak wskazuje David Orr (1994), kryzys ekologiczny jest w istocie kryzysem edukacyjnym, ponieważ wynika ze sposobu, w jaki ludzie uczą się postrzegać swoje miejsce w świecie. Refleksje zawarte w tym tekście wpisują się w nurt poszukiwań pedagogicznych ukazujących przyrodę jako ważnego uczestnika procesu wychowania. Artykuł podejmuje problem ścieżek rozumianych jako materialne i symboliczne nośniki pamięci, doświadczenia oraz procesów uczenia się. Autor, odwołując się do własnych wędrówek po różnych przestrzeniach – od wysp greckich po miasta i lasy Europy – analizuje znaczenie ścieżek jako śladu ludzkiej aktywności w przestrzeni oraz ich związek z pamięcią zbiorową i indywidualną. Metoda spaceru została wykorzystana w tekście jako narzędzie badawcze służące eksploracji przestrzeni oraz towarzyszących jej procesów poznawczych. Ścieżki ukazane są jako efekt

praktyk ruchu i jednocześnie jako forma oporu wobec planowania przestrzeni, ujawniająca spontaniczny charakter ludzkiego działania oraz zakorzenienie w doświadczeniu.

Tom dopełnia sprawozdanie z XXXVIII Letniej Szkoły Młodych Pedagogów i Pedagożek im. Marii Dudzikowej (*Nie*)regionalna edukacja / polityka oświatowa w warunkach globalności i cyfryzacji współczesnego świata – konteksty pedagogiczne (7–12 września 2025, Białystok), opracowane przez Sandrę Kadłubowską. Autorka w sposób przejrzysty i uporządkowany rekonstruuje przebieg wydarzenia, uwzględniając jego wielowątkowy charakter oraz różnorodność podejmowanych perspektyw badawczych. Sprawozdanie nie tylko dokumentuje kolejne etapy obrad, lecz także syntetyzuje kluczowe problemy i dyskusje, które wybrzmiały w trakcie spotkania, ukazując ich znaczenie dla współczesnej refleksji pedagogicznej. W tym sensie Autorka nie tylko zdaje relację z wydarzenia naukowego, lecz również podejmuje próbę jego interpretacji, domknięcia, porządkuje i podkreśla najważniejsze wątki tematyczne Letniej Szkoły.

Oddajemy zatem Czytelnikom „Parezi” tom, który tworzy wielowymiarowy obraz współczesnej edukacji, ukazując jej zakorzenienie w miejscu, kulturze i pamięci, a jednocześnie otwartość na wyzwania globalnego i cyfrowego świata. Opracowanie łączy refleksję teoretyczną z badaniami empirycznymi oraz doświadczeniem praktyki edukacyjnej. Zgromadzone teksty świadczą, że edukacja XXI wieku wymaga myślenia przekraczającego tradycyjne podziały między tym, co lokalne i globalne, formalne i nieformalne, analogowe i cyfrowe.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja stanie się inspiracją do dalszych badań, dyskusji oraz poszukiwań nowych rozwiązań pedagogicznych i innych nauk społecznych odpowiadających na wyzwania współczesności.

LITERATURA

- Castells, M. (2008). *Spółczesność sieci*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Delors, J. (red.) (1998). *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb*. Warszawa: SOP.
- Jenkins, H. (2007). *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*. Warszawa: WAiP.
- Mendel, M. (red.) (2006). *Pedagogika miejsca*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Mendel, M. (2017). *Pedagogika miejsca wspólnego. Miasto i szkoła*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Melosik, Z. (2013). *Kultura popularna i tożsamość młodzieży*. Kraków: Impuls.
- Nussbaum, M. (2010). *Not for Profit. Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton: Princeton University Press.

- Orr, D. (1994). *Earth in Mind. On Education, Environment, and the Human Prospect*. Washington: Island Press.
- Robertson, R. (1995). Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. W: M. Featherstone, S. Lash, R. Robertson (red.), *Global Modernities* (s. 25–44). London: Sage.
- Wilson, E.O. (1984). *Biophilia*. Cambridge: Harvard University Press.